

บูรณาการ โครงการนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน

การพัฒนาชนบทเพื่อลดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท เป็นประเด็นสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทย

แม้ว่าแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมา ได้เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แต่การดำเนินการเช่นนั้นยังขาดการบูรณาการของทุนต่างๆ เข้าด้วยกัน รวมทั้งทุนทางสังคมกับทุนมนุษย์ เพื่อจะใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเมืองและชนบท ดังจะเห็นได้ว่า ทุนมนุษย์ที่มีความรู้ มีคุณธรรม เมื่อมีทุนทางสังคมสูง จะเกิดการรวมกลุ่ม สร้างเป็นเครือข่าย ย่อมส่งผลประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเป็นพลังร่วมที่เปรียบเสมือนภูมิคุ้มกัน ที่จะทำให้สังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การบูรณาการทุนทางสังคมกับทุนมนุษย์จำเป็นต้องประสานความเชื่อมโยงในทุกมิติ เพื่อสร้างการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพได้อย่างสมดุล ประกอบด้วย

1) การเชื่อมโยงเมืองและชนบทใน 3 ด้านหลัก คือ

(1.1) **ด้านเศรษฐกิจ** การที่ชนบทเป็นเสมือนแหล่งผลิตหรืออุปทานและเมืองเป็นเสมือนแหล่งตลาดหรืออุปสงค์ ที่ต้องจะเชื่อมโยงกันให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน กล่าวคือผู้ผลิตในชนบทจะต้องรู้ถึงความต้องการของผู้บริโภคในเมือง เพื่อที่จะได้ผลิตสินค้าที่ใช้ศักยภาพ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งต้องพัฒนารูปแบบของสินค้าและบริการให้มีเอกลักษณ์ และได้คุณภาพมาตรฐาน นอกเหนือจากนั้น ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา จะต้องให้ความร่วมมือและให้ความรู้แก่ผู้ผลิตในชนบท ขณะที่ผู้บริโภคในเขตเมืองซึ่งมักจะมีกำลังซื้อสูง จะสามารถใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในกระแสของการบริโภคนิยมในปัจจุบัน จึงเท่ากับเป็นการสร้างโอกาสให้แก่ผู้ผลิตในชนบท โดยนำความรู้/ความต้องการส่งผ่านไปยังชนบทเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ผลิตสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในเมือง

(1.2) **ด้านสังคม** สถาบันทางสังคมต้องร่วมกันสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคมไทย โดยจะต้องทำหน้าที่กำกับ ดูแลสมาชิกในสังคมให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เช่น

สถาบันครอบครัวควรปลูกจิตสำนึกของการรักบ้านเกิด สถาบันภาครัฐควรกระจายความเจริญที่เป็นธรรมภายใต้หลักธรรมาภิบาล สถาบันภาคเอกชนควรมีจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันกับชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม สถาบันศาสนาควรมีบทบาทในการกล่อมเกลาคิดใจคน และสถาบันทางสาธารณสุข ควรจัดสวัสดิการด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง

(1.3) **ด้านสิ่งแวดล้อม** ชนบทเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและลักษณะทางธรรมชาติที่ดี สวยงาม ดังนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ป่าชายเลน แม่น้ำ นอกจากจะดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพในชนบทแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม และธรรมชาติที่สำคัญของทั้งคนในเมืองและในชนบท ทุกคนควรมีจิตสำนึกของการรัก ห่วงแหน และใช้ภูมิปัญญาผสมผสานความรู้สมัยใหม่ในการรักษาทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อให้คนสามารถใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล โดยเป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

2) การเชื่อมโยงทุนทางปัญญากับทุนทางสังคมผ่านการจัดการความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญาและพัฒนาชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นและความต้องการของคนในแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน อีกทั้งทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนมีความหลากหลาย การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องอาศัยทุนทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับทุนทางสังคมที่จะก่อให้เกิดทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ ดังจะเห็นได้จากการที่บุคคล/ชุมชนที่ประสบปัญหา และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เนื่องจากมีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอหรือขาดพลังร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาสามารถนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น หากบุคคล/ชุมชนมีทุนทางสังคมสูง จะเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเต็มที่ และจะเป็นไปในวงกว้าง เป็นการนำความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมานำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเกิดเป็นความรู้ในกลุ่ม/องค์กร/ชุมชน นอกจากนี้ทุนทางสังคมจะเอื้อให้การดำเนินการร่วมกันเป็นไปได้อย่างราบรื่น ส่งผลให้การพัฒนาหรือการแก้ปัญหามีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องมีการจัดการความรู้ที่ดี เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จนเกิดเป็นนวัตกรรม ทั้งนี้ การจัดการความรู้ในกลุ่ม/องค์กร/ชุมชนที่อ่อนแอ อาจเป็นเพราะการมีทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ในระดับที่ต่ำ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจึงควรจะเริ่มจากถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ หน่วยงาน หรือ องค์กรที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินการ เนื่องจากมีบทเรียนแห่งความสำเร็จได้ปรากฏอยู่ก่อนแล้ว อนึ่ง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานไม่ควรยุ่งยากและซับซ้อน แต่ควรสร้างให้

เป็นรูปธรรม เพื่อให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง สามารถต่อยอดกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาในเรื่องอื่นได้

3) การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การพัฒนาทุนมนุษย์สามารถทำได้โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้านการศึกษา และการฝึกอาชีพ เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในชุมชน และถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ควรต้องพัฒนาคนในทุกช่วงวัยเพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนที่มีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตัวอย่างของการจัดการศึกษาในชุมชน เช่น การมีโรงเรียนพ่อแม่ เพื่อถ่ายทอดความรู้ในการเลี้ยงดูบุตรหลาน การมีลานกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมฝึกอาชีพ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีจิตสำนึกของการรักบ้านเกิด และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะก่อให้เกิดการเพิ่มพูนทุนทางสังคม อันเนื่องจากการพัฒนาทุนมนุษย์จำเป็นต้องมีพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นที่บ้าน วัด ศาลาอเนกประสงค์ หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การระดมความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือถ่ายทอดองค์ความรู้จากหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจะต้องมีการจัดการความรู้ มีการทำแผนที่ทุนทางสังคม เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทั้งนี้ ความรู้อาจอยู่ในรูปของสารสนเทศ เพื่อความสะดวกรวดเร็วและควมมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทุนมนุษย์จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณ การมีคุณธรรม มีความเสียสละ เพื่อจะได้เป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ นอกเหนือจากนั้น การพัฒนาคนในชนบทให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีความรู้ มีศักยภาพยังสามารถกระทำได้โดยการสนับสนุนให้คนในชนบทได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาในเขตเมืองเพื่อนำความรู้ที่ได้รับกลับมาปรับปรุงกระบวนการผลิตในชนบท ขณะที่คนในเมืองควรเน้นการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เพื่อเป็นกำลังแรงงานในระดับปฏิบัติการที่สามารถนำเทคโนโลยี ความรู้ใหม่ มาสนับสนุนคนในชนบทให้สามารถพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อการผลิตสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในเมือง และสามารถแข่งขันได้ในระดับโลก

4) การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

ภาครัฐจะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนหลักให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม/องค์กร/ชุมชน โดยจะต้องสร้างบรรยากาศของการแข่งขัน จัดทำยุทธศาสตร์อย่างเป็นระบบ ครบวงจร และสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของการเรียนรู้ ผ่านการพัฒนา 1) การศึกษาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น โดยจะต้องสร้างวิธีที่จะเรียนรู้ กระบวนการแพร่กระจายความรู้/เทคโนโลยี ศักยภาพในการดูดซับความรู้/เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ/หรือสามารถสร้างสรรค์ผลงานจนเป็นที่ยอมรับ 2) การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และสนับสนุนการพัฒนา

องค์ความรู้แบบเครือข่าย อาทิการสร้างค่านิยมของสังคมที่เปิดรับแนวความคิดใหม่จากวัฒนธรรมอื่นซึ่งอาจมีกระบวนการและวิถีคิดที่แตกต่าง ซึ่งการเปิดรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในการทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาองค์ความรู้/เทคโนโลยีและในท้ายที่สุดจะสามารถพัฒนารูปแบบของการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และ 3) การบริหารจัดการกลุ่ม/องค์กร โดยอาศัยหลักการทำงานเป็นทีม ลดระดับสายการบังคับบัญชา และสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร ซึ่งการจัดการความรู้จะช่วยผลักดันให้บุคลากรในกลุ่ม/องค์กรมีศักยภาพที่จะรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ